

מרכ

מרכוס, א
לקראת חינוך לצפיה ביקורתית בישראל
[מאמר].
בתוך: אנטולוגיה/תדפיס 1404 . -- [ח"מ]:
[חמו"ל], [ח"ש].

טלויזיה/זיוה כץ

I. כותר.

מס' מערכת: 17 196

התחלת הקובץ Ctrl+PgUp

סוף הקובץ Ctrl+PgDn

PgUp PgDn

חזרה Esc

11

אליעזר מרכוס: לקראת חינוך לצפייה ביקורתית בישראל

אין ספק כי הטלוויזיה, הפועלת בישראל מאז 1968, חוללה תנג-זמן קצר מהפכה של ממש במקורות המידע, בהכגלג הבידור, בחוונות הרזגושיות וכפעילות החברתית של כל ילד או מבוגר בישראל. כ"דור ראשון" לטלוויזיה - התלמידים הלומדים היום במוסדות החינוך שלנו "נוולדו לתוכה". אנחנו, המבוגרים, ראינו בה תחליף ותוספת לעולמנו התרבותי והחברותי. אם תלמידינו צופים בטלוויזיה 3-4 שעות ליום בגיל ביה"ס היסודי ו-2-3 שעות ביום בגיל התיכון, הרי שהם משקיעים בגילאי 3-14 יותר שעות בצפייה מאשר בלימודים במסגרת ביה"ס, וזאת מתוך רצונם החופשי וללא כל כפייה.

בישראל קיימות שתי מסגרות: הטלוויזיה הלימודית - המהווה כלי דידקטי חשוב בחלק מהמקצועות לגבי חלק מהתלמידים וכלי להעשרה, בידור והרחבת אופקים בשעות השידור אהה"צ ובחופשים. הטלוויזיה הכללית - המשדרת בערוץ אחד (עם כל הסכנות לאינדוקטרינציה חברתית ותרבותית הכרוכות בכך) בשעות אהה"צ (לילדים) ובערב (תוכניות בערבית; תוכניות לכל המשפחה; תוכניות המיועדות למבוגרים). רבים מצרכני הטלוויזיה בהנים גם מתוכניות בארצות שכנות (אם כי פחות ממה שנהוג לחשוב - ראה הסקר של רפי קאופמן בחוברת זו) ומתוכניות ברידיאוטיפ - תופעה שתלך ותתעצם ואולי תהיה הדומיננטית בשנות התשעים.

לאור ממצאי הסקרים והמחקרים השונים בעולם המערבי ובישראל, נוכל לקבוע כי הטלוויזיה ממלאה תפקידים רבים: הענקת בידור והנאה לצופים; הקניית מידע על הנעשה בארץ ובעולם - בפוליטיקה, בחברה, בספורט, בתרבות וכו'. הטלוויזיה - כלי שתועיד עצמה לכך, מקנה עמדות וערכים (כולל עיוות ערכים וחיזוק סטריאוטיפים לגבי מיעוטים, נשים, זקנים, בעלי מקצועות מסוימים וכו') ויש לה חשיבות מרובה בעיצובו של האזרח לעתיד במדינה דמוקרטית. יותר מכל גורם אחר היא המקנה לו מושגים על ארצות ועמים, על בעלי-חיים, המצאות וחידושים. עוד לפני שקתניע בספרים, מכיר הילד בתופעות אמנותיות כפי-גור מעשה ועלילה, עיצוב דמויות, קונפליקטים, הומור וכו' (ללא שיקרא בשמו, כמובן). הילדים בוחרים לעצמם את תוכניותיהם כבר מגיל צעיר. אחד המחקרים (*), מצייין כי כבר בגיל 5 רוב הילדים (53%) בוחרים בתוכניות הטלוויזיה בהן הם צופים. בישראל - האלטרנטיבות מועטות ורוב ילדי ישראל צופים-למעשה כמעט באותן תוכניות. הטלוויזיה מעצבת עולם אסוציאציות דומה לכני. עדות שונות, שכבות חברתיות שונות, יהודים וערבים (רק המיעוט החרדי יוצא מכלל זה). בארץ, בה השוני התרבותי הוא בעל משמעות חברתית עמוקה, יש חשיבות עצומה להכרת העולם האסוציאטיבי המשותף לרוב הילדים.

(* ד"ר ג'ק לייל (Lyle) והדי הופמן - חקירת הדפוסים של צפייה בטלוויזיה ע"י ילדים בגיל שלפני ביה"ס, באנתולוגיה:

R. Brown - Children and Television, London 1976.

טלוויזיה
אחוזים
ביקורת
קור
זיה וכו'
1 אחוזים
קטעים
גבי היבטים
חל
5
זשומת לב
בו חשוב
תח, ולא

יש לזכור כי ילדים צופים הן בתוכניות המיועדות להם (העומדות אצלנו על רמה גבוהה אך הרבה יותר מכך בתוכניות למבוגרים, שאינן מיועדות להם. הדבר בולט בעיקר אצל תלמידים טעוני-טיפוח, בכתים בהם אין המלצות ויצירת הנעה ע"י ההורים לצפות בתוכ מתאימות. לכן ילדים מהמעמד הבינוני והגבוה רואים יותר תוכניות העשרה המיועדות בעוד ילדים משכבות חברתיות חלשות צופים יותר (עם ההורים) בתוכניות למבוגרים, ש ברובן קנויות ובחלקן - דלות מבחינה תכנית ואמנותית.

מחקרים רבים נערכו סביב השאלה: מדוע צופים ילדים (ומבוגרים) בטלוויזיה שעות כה רבות? מסתבר כי הטלוויזיה מספקת אמנות ובידור להמונים אשר בחברות קדונ ספקו החגיגות והטקסים. אין ספק כי צודק ד"ר גרנט נובל בקובעו כי יש בתוכניות הטלוויזיה משום תחליף לפונקציות שמולאו בתוך הקהילה הכפרית ע"י חבריה והיא מספי את תחושת השייכות. הטלוויזיה מסייעת לילדים להתבדר, "להעביר את הזמן", למצוא מן מבעיות וטרדות (מבחנים, מריבות חברתיות, לחצי הורים ומורים). אך בו בזמן היא מסייעת להם ללמוד על-עולם ומלאו - על עובדות, על אנשים, על יחסי משפחה וחברה על עצמם (מה אני-אוהב? מה דוחה אותי? מה מפחיד אותי? מה מצחיק אותי? מה מ אותי?). הטלוויזיה מעוררת התרגשות, מגרה (בסרטי אלימות או מין) ואף מרגיעה ומ להרפיה. הטלוויזיה מסייעת להשתייך לחברה: כדי להיות "שייך" חייב ילד בכתות להכיר את "הדרדסים" או "בית קטן בערבה" ובחט"ב את "דאלאס" ו"תהילה". אך הטלו היא לעתים פתרון לבדידות - כאשר גיבורי הסדרות הם בני-בית בסלון ופגישה מחודש עמהם מדי שבוע נותנת תחושה של חברה. לעתים מביאה הטלוויזיה לצפייה בחברותא, ל או משחקים בעקבותיה.

הטלוויזיה מאפשרת לילדים התנסות ברגשות ללא סכנה ע"י הזדהות עם דמויות התנגדות להן. היא מספקת נושאים רבים לשיחה במשפחה או בחברה. הטלוויזיה יכולה ובעונה אחת לשמש כלי להתקרבות חברתית ומפלט ועוגן לילד הבודד. אותה תוכנית נ בדרכים שונות על ילדים שונים - בהתאם לנסיגונם הקודם, מצב רוחם, ערכיהם ורגשוו הילד אקטיבי גם כשהוא צופה ובוחר לעצמו תוכניות בהן הוא אינטנסיבית ואי יזיזנו מהמקלט, לבין תוכניות בהן צפייתו אכסטנסיבית והן מלוות בהכנת שיעורי-סקירת המקרר ותוכנו, או "חיסול חשבונות" עם אחים ו/או חברים. עלינו לזכור כ בבית-הספר רוב הזמן אין קליטתם של רוב הילדים אינטנסיבית וכל אחד מתלמידינו לעצמו סלקציה משלו.

למעשה ממלאה הטלוויזיה תפקידים שמילא הסיפור העממי עד לדורות האחרונים (וממשיך למלאם בארצות אשר עדיין לא ידעו את הטלוויזיה). נוכל למצוא קווים מנ במעשייה עממית, בסרט אנימציה כגון "הדרדסים" ובסדרה בלשית כ"קוז'אק". נרמז על כמה קווים משותפים והנושא ראוי למאמר בפני עצמו:

1. פתיחה שלווה וכניסה מהגרה למצב של משבר (סינדרלה חיה בשלום ובשלווה עד שמהה אמה ואביה נושא אשה מרשעת; הדרדסים נרתמים לפעולה חיובית - עד שגרגמל וחד-חתול מתנכלים להם; קוז'אק מגיע למשרדו ומוצא את כולם נינוחים ורגועים, מוצץ סוכריית-המקל אשר לו - ואז מצלצל הטלפון ומתקבלת ידיעה על רצח מסתורי).
 2. תבנית של סיטואציה של קיטוב בה "רעים" עושים חיל עד זמן קצר לפני הסיום, אז חל מהפך (פואנטה) והטובים מנצחים את הרעים.
 3. "סוף טוב" מנקודת הראות של החברה בה מסופר הסיפור או מוקרו הסרט (ובמקביל: עונש ל"רעים").
 4. שילוש: קיטוב בין "טובים" ל"רעים" והכרעה ע"י גיבור נויטרלי (שריף; שוטר; בלש בעל סטטוס; דרדסבא).
 5. את ה"שאלות הרטוריות" בסיפור-העם המבשרות על תפנית ומאפשרות למספר לנוח ולקבל להגיב, מחליפים (בחו"ל) תשדירי הפרסומת היוצרים, בו בעת, הפוגה ומחח. ואפשר, כמובן, למצוא נקודות חפיפה רבות נוספות.
- מעניין כי בכל הארצות שנחקרו חלה ירידה משמעותית בצפייה בגיל ביה"ס העל-יסודי לטובת פעילויות חוץ-ביתיות: הליכה לקולנוע, דיסקוטק, חנועות נוער או פעילות אחרת. עליה בצפייה נמצא אחר הנישואין והולדת הילד הראשון וירידה - כשהילדים מתבגרים וההורים חופשיים לתכנן את ערביהם. עליה נוספת תהיה בגיל הפנסיה.
- עלינו, אם כן, להתייחס לטלויזיה כאל עובדה משמעותית המשפיעה על חינו וחי תלמידנו, על סדר יומם, העדפותיהם ופעילויותיהם בשעות הפנאי. אין היא לא אל - אף לא שטן וכשם שלש להזהיר ממיסטיפיקציה של המדיום, יש לחדול ממשחק "בת היענה" של ערית החינוך, השמרנית מטבעה, הנוהגת להתעלם ממנו ולפעול כאילו אינו קיים.

מהן המטרות לעיסוק בטלויזיה בביה"ס?

אנסה לסכם את המרכזיות בהן מנקודת ראיה:

לקרב את בית-הספר לחיי הילדים, להפגש עם עולם האסוציאציות שלהם. לא ייתכן שלמחרת נאום סאדאם בכנסת ושידורו בטלויזיה - ילמד המורה לכימיה נוסחה חדשה בשעור הראשון. אם הילד קונה מושגים על אמנות ואמנים מ"תהילה" - לא הכרחי להתעקש להקנות לו מושגים אלו מספרות יפה דווקא.

לראות בסרטי טלויזיה וקולנוע הנצפים ע"י תלמידים - הזדמנויות להעלות נושאים אינטגרטיביים, כי הטלויזיה מיסודה אינטגרטיבית: משלבת עובדות בפנטסיה, סיפור במוסיקה ובמחול, תמונה וקול וכו'.

3. הטלויזיה נותנת הזדמנויות טבעיות להבהרת מושגים (ועקירת עיוותים) בתחום שונים: משפחה, חברה, ארצות ועמים, רגשות וכנ"ל. הטלויזיה שנתה את הזמן וההזדמנויות בהן נפגשים הילדים עם ז'אנרים שונים: דרמה, מלודרמה, סרט דוקומנטרי, דרמה דוקומנטרית, קומדיה, ראיון, חדשות, מגזין, סיפורים מעו ז'אנרים מוסיקליים וכו'. יש לקחת בחשבון אסוציאציות אלו בהוראה בכיתה.

יראה קונצרט בטלויזיה בד"כ זמן רב לפני שיאזין לו באולם קונצרטים. הטלויזיה משנה גם-דרכי-המפגש של ילד עם-המציאות: בשביל ילדים רבים עד גיל מאוחר תהיה "תרנגולת" - משהו שאמא מכינה בגריל או גיבורה עליזה של סרט מצוינו כשייתקל בה במציאות ב"טיול שנתי" לכפר, לא יבין מדוע היא בורחת ממנו. מאפשרת עיסוק במושגים בצמוד לאירועים אמיתיים ולחיים הממשיים של הילדים. אפשר להשתמש במדיום הטלויזיוני כגורמי להרחבת התעניינות בנושאים שונים.

4. * ספר טוב ("סיפורים בראש", "הדבורה מאיה", "בית קטן בערבה", "באין מן-וראה מחקרם של ברגסון-לוי ב"ספרות ילדים ונוער" חוברות ל"ט-מ", מ"א). * ארועים הסטוריים ולאומיים ("מלחמת העולם השנייה", "עמוד האש", "ארץ מולדת" וכו').

* מדעי החברה: פוליטיקה, אקטואליה ("ערב חדש", "מבט", "מבט שני", "ימו וכו').

* תרבות ואמנות (שידור קטעי הצגות, קונצרטים, פסטיבל "תיאטרון אחר" במגזין ספרותי וכו').

* גיאוגרפיה אנושית (סרטי העשרה רבים וטובים משל ה-BBC והירחון הגיאוגרפי סרט על הודו ב"מבט שני" מספק מידע כמו שיעורים רבים בכיתה באמצעות סרט ואתלס).

* טבע ומדע (ראה הנ"ל + "תצפית" + ידיעות בחדשות): לעתים יקבל התלמיד רב על בעל-חיים, צמחים, תופעות טבע בשלושים דקות של מישדר טלויזיוני מדוע לא ישמש מידע אינטנסיבי וחוויתי זה נקודת מוצא להרחבה והעשרה אפילו במחיר-"סטייה מתוכנית הלימודים"?

* ידע-על-ילדים-אחרים ושונם, מחשבותיהם-בתגובותיהם באמצעות מאגאזינים לילדים כגון "שמיניות באוויר" (תוכנית העוסקת בבעיות רציניות וחשובות טלויזיונית), "עפיפונים" או "ישר לעניין", "זהו זה" ו"שישאר בינינו

* ספורט, יש לו מקום ניכר בחיי הילדים ושידורי ספורט מושכים מאד. הן מחובתנו להתייחס לבעיות כמו "ספורט הוגן", המניעים להצטיינות, "החר סיבותיה ותוצאותיה וכו'?

בבתי-ספר רבים בהם מקובל "הנושא האישני" משמשת הטלויזיה לעתים קרובות גלגל. הרבה ידע נרכש מלמידה הזדמנותית באקראי מתוכנית טלויזיונית. בגלל החווייתי ולבושו האמנותי של ידע זה הוא נקלט יותר מידע פורמלי.

5. הדגשת השילוב של בידור והנאה בהרחבת אופקים וקניית מידע. עקירת ההשקפה אלו הם מושגים סותרים.

מבחינה זו יכולה להיות ההפעלה הדרמטית ("דרמה יוצרת" לסוגיה, משחקי תפקידים, סימולציות, המחזה וכו') מכשיר המשתלב יפה בחינוך לצריכה נכונה של טלוויזיה. תרגילי חושים, תפיסה, קומוניקציה לא מילולית, מימיקה, הסתכלות בתמונות, יצירת סיפור ברצף והמשכיות מסדרת תמונות - הינם אמצעים מצויינים לחידוד הצפייה. בגן הילדים ובביה"ס היסודי - מן הראוי שהגננת או המורה ידעו (משיחה או סקר, כפי שמציע ר. קאופמן, וראה דוגמת שאלונים במאמבנ) במה צופים רוב התלמידים-ומהן-האסוציאציות שלהם. בלי שידעו זאת - קשה יהיה לטפל בנושא.

הטיפול בנושא בביה"ס היסודי צריך להיות הזדמנותי אך שיטתי. כדאי מדי פעם לשוחח על תוכנית שילדים רבים צופים בה, בעיקר אם המדובר ב"סדרות" המקובלות יותר על ילדים בגיל זה. המיקוד יכול להיות בתכנית החוזרת בסדרה ("על טעם ועל ריח", "תהילה" וכו'), בהעמקת ההבנה בעלילה ומרכיביה, בנייתו הקונפליקטים, הזמקום, בהתייחסות לדמויות (לידע החיצוני-פיזי שלנו עליהן; למעמדן החברתי; ל הפסיכולוגי - המגיעים למעשיהן; הדגש יהיה בהתאם לגיל ולסרט הספציפי). כיוון אחר לדיון יכול להתייחס להיכרות עם מרכיבים אמנותיים: תסריט; צילום, משחק, תפאורה, אנימציה, תאורה, פעלולים, מוסיקה, תנועה וכוריאוגרפיה, תלבושות, אבי וכו'. בדיון בכל תוכנית יודגשו המרכיבים הרלבנטיים וכך יכיר התלמיד, במרוצה השנים, את כולם.

בתוכניות מסוימות, הבנויות על ספרות ילדים, יכול העיסוק בתוכנית לגרו לקריאת הספר בשלמותו. לא פעם יכול סרט או סדרה לשמשנו בנושא אינטגרטיבי: "בית-קטן-בערבה", בעסקנו בנושא המשפחה; "על טעם ועל ריח" - בעסקנו ביחסים ב אחים, בדעות קדומות, או בהומור כנושא לימודי; "דאלאס" - ברצותנו להתמודד עם השקפה חברתית הטוענת ש"אדם לאדם - זאב".

אחד הדברים הדורשים תרגול והבחנה בעיקר בגן ובכיתת א-ג הינו המעבר מהפנטסטי-בדיוני לריאליסטי. כדאי להקדיש זמן להדרכת ההורים - כצופים פוטנצי עם ילדיהם והדרכתם לצפייה ושיחה משותפת. יש הורים (בעיקר בשכבות הלשונה) שאי מודעים לתוכניות המיוחדות לילדים (הן-ברדיו - "לבית ולבן ולכל המתעניין", המו בגל א' שהוא טאבו לגבי מחצית המדינה; תוכניות העשרה של הטלוויזיה הלימודית והטלוויזיה הכללית) - וכדאי לנצל מפגש הורים כדי להפגישם עם תוכניות נבחרות בהן במשותף. כדאי לדבר הורים לנצל סרטי טלוויזיה לדיון בבעיות המתחדדות בג ההתבגרות; - להבנת "חדשות". והסובינקטיביות שבהצגתן; להכרת הראיון ומרכיביו הערותיו של מאסטרמן) וכו'. יש לזכור כי המשפחה והמדינה (ובעיקר הטלוויזיה) ה גורמים מרכזיים בתהליך הסוציאליזציה ושילוב שניהם יכול לסייע להתפתחות הילד ולהפרות את עולמו. ההורים יכולים לשמש מתווכים מצויינים הן כגירוי לצפייה בתוכניות מסוימות (הרבה יותר אפקטיבי מאיסור על תוכניות!) והן בעיבודן, כא הילד מעוניין ופתוח לכך.

בביה"ס העל-יסודי (חט"ב וחטיבה עליונה) יש להעמיק את הפעילות שנעשתה
בביה"ס היסודי בדרך הזדמנותית... לדעתי כדאי לחייב לפחות שנה אחת בחט"ב קורס
"מבוא לתקשורת" (5 שעות שבועיות לפחות). בקורס זה יכירו את מושגי היסוד הקשורים
בדרכי תקשורת שונות תוך דגש על המיוחד בתקשורת המונים: ספרים, מאגאזינים ועיתונים,
רדיו, קולנוע, טלוויזיה ווידאו. אין ספק שיש להכין צרכנים ביקורתיים ל"תקופת
הוידאו" הממששת ובה-ושחולל שינויים מרחיקי לכת בהוראה בביה"ס (אפשרות להצגת
חומר אינטנסיבי בצורה יעילה ע"י סרט וידיאו והרחבה והעמקה ע"י המורה והתלמידים)
ובבית (יכולת לבחור בתכנים ובז'אנרים שונים, לראות מיגוון של סרטים בשעות הפנאי
וחדות לכל פרט, פיתוח טעם אישי המבוסס על מידע רחב ככל האפשר).

בקורס בחט"ב, שלא כאן המקום לפרט תכניו, כדאי להתייחס לדרכי העבודה
והתוצרים בכל אחד מהמדיה השונים ובעיות או בדילמות שהם מעלים כגון: תקשורת
ואלימות; פרסומת ותעמולה והשפעתם על חינוך; סטריאוטיפים ובנייתם באמצעות
התקשורת; התקשורת כמכשיר פוליטי - אינדוקטרינציה ותקשורת; השפעת הטלוויזיה
והוידאו על יחסי אנוש ומסגרות חברתיות וכו'.

בחטיבה העליונה יש ליצור אופציות שונות לתלמידים שיש להם עניין בנושא:
1. תוכנית רחבה עיונית ומעשית שתאפשר בחינת-בגרות בלימודי טלוויזיה, או בתקשורת
המונים, או בטלוויזיה וקולנוע. כאן כדאי להסתייע בתוכניות-לימודים שונות
המקובלות בעולם (באנגליה - ראה נספח 3 מספרו של מאסטרמן, בארה"ב, קנדה,
ועוד). בבחי-ספר מקצועיים (והם הרוב בחינוך העל-יסודי) אפשר להדגיש את הצד
המעשי: שלבים בהפקה, הכנת במה, צילומי פנים וחוץ, עריכה וחיתוך וכו'. בביה"ס
עיוני אפשר להדגיש את הבעיות הפילוסופיות, סוציולוגיות ופסיכולוגיות הכרוכות
בתקשורת המונים; הכרת הז'אנרים השונים; השוואה בין ליצור וצריכה באמצעי
תקשורת שונים; ניתוח אפקטים חברתיים או אמנותיים. ד"ר רפאל שנלר (*) ניסה
שלוש שיטות של עיבוד: שיטת הדיון, שיטת הניתוח ההשוואתי ושיטת ההפעלה
תיצירתית והגיע למסקנה כי שילוב שתי השיטות האחרונות הוא האפקטיבי ביותר.
חשוב מאד שגם הלומדים במגמה עיונית יתנסו לפחות התנסות ראשונית בצד המעשי-
ביצועי ולהיפך, לגבי תלמידי ביה"ס מקצועי-טכנולוגי.

2. חוגי בחירה בנושאי תקשורת וטלוויזיה לתלמידים מעוניינים: חוג עיוני; חוג
מעשי; חוג להפקת סרטי וידיאו - שיכולים להשתתף בו תלמידים הכשרוניים בכתיבה
יוצרת (תסריטאים), תלמידים המעדיפים את הצדדים הויזואליים (תפאורה, תאורה,
תלבושות) הטכניים (צלמים, עורכים וכו') עם תלמידים הכשרוניים בתחומי המשחק
(קטעים דרמטיים) או ביחסי אנוש (ראיון וכו'). זה יכול להיות מעין חוג בין-
חוגי אשר התוצרים שלפיק (ויש להתחיל בקטנות) יהיו נחלת המוסד החינוכי כולו.

(*) ר. שנלר, "הדרכת נוער לצפייה ביקורתית ובררנית בטלוויזיה", עיונים בחינוך 30 (מאי 1981), עמ' 47-57.

אפשרות אחרת היא קיום חוג לצפייה ביקורתית בסרטי טלוויזיה וקולנוע עם אפש לשלב חוג כזה בצפייה ביקורתית בהצגות תיאטרון. בכלל, אין לשכוח את הקרב בין מרכיבי התיאטרון לאמנויות נצפות אחרות. התיאטרון יכול לשמש גשר אית בין אמנויות שהתלמיד צורך מרצונו (קולנוע, טלוויזיה) לבין האמנות היחידה הנלמדת ברציפות וברצינות ברוב בתי-הספר (ספרות). הצעותיו של ד"ר יעקב נ הולמות מאד מסגרת זו.

3. שילוב נושאים הקשורים בטלוויזיה בהזדמנויות שונות: שיעורי-מחנך, שיעורי ומדעי החברה, שיעורי הסטוריה, שיעורי ספרות ותיאטרון. כאן יש להדגיש או החשיבות העצומה לצריכה ביקורתית של חדשות ודוקומנטציה וזאת יש לתרגל בה שונות: ארוע ציבורי מעורר מחלוקת; ניתוח תעמולת בחירות; ניתוח פרסומ למיניהן וכדומה.

4. יש חשיבות לעודד יצירת סדרה בטלוויזיה הלימודית שתעסוק בנושא "הטלוויזיה" כל מרכיביו, תוך הדגמה מחומר אותנטי? (שבהכרח, כדי שיהיה רלבנטי, יהיה ח להחליף הדוגמאות מדי שנה). ייתכן וכדאי שתוכנית כזו תתחיל כבר בגיל בי היסודי ותספק גירויים להפעלה בשלבי החינוך השונים.

5. כדאי לעגוד-בדרכים שונות נושאים אישיים ועבודות-גמר (תחליף לבחינת בגר בנושאים הקשורים בתקשורת המונים בכלל וטלוויזיה בפרט.

הטלוויזיה מצוייה בארצנו 17 שנה וכפי שראינו השפעתה מתעצמת ומקיפה או אורח חיינו. שילובה בתוכנית הלימודים והחינוך בבתי-הספר משתהה. בנושאי הו הקולנוע והטלוויזיה, אין הכרה דה-יורה והם עדיין בחינה "בנים חורגים" ללא מן מרכזיים. קיימים כבר כמה נסיונות ראויים לציון: ד"ר אריה ווהל הכין יחיד לימוד שנוסו - אך ניסוי זה נקטע מסיבות שלא כאן המקום לפרטן. ביה"ס חיכוך בת"א מקיים תוכנית לימודים לבגרות ואף הוציא אנתולוגיה מעניינת בעריכת תמר (ראה ביבליוגרפיה). גישת התוכנית היא סוציולוגית בעיקרה (דבר לגיטימי, אך מקום כמובן לגישות נוספות). אגף הנוער במשרד החינוך הוציא חוברת חשובה בע י. רועה ונ. בן-עמי - "חינוך לצריכה נכונה של אמצעי התקשורת" - לשעות חברה יסודי. מכללת "אורנים" הכינה תוכנית מעניינת הנמצאת בשלבי הרצה לחטיבה הע בשם "לשון ותקשורת". בחוברת זו תמצאו הצעות מעשיות של לן מאסטרמן. ביה"כ לעובדי הוראה בכירים, מכללת "אורנים" וחלק מהאוניברסיטאות מקיימים קורסים העולים ממאמר זה. אלו הן התחלות הראויות לציון - אך הגיע הזמן לטיפול ממי אינטנסיבי בנושא. לא ייתכן שלמורה המסיים סמינר, מכללה, או מחלקה להכשרת באוניברסיטה לא תהיינה ידיעות בסיסיות על תחום רב השפעה בחיי תלמידיו, על שהם "רצים" בה ושמשתמש אותם. לא ייתכן שמורים שהוכשרו בתקופה הקדם-טלוויז לא ישתלמו-בנושא-ויקבלו כלים ראשוניים לטיפול בו בבתי-הספר. לא ייתכן שה לתוכניות לימודים לא יושיב צוות על מדוכת הטיפול בנושאי קולנוע וטלוויזיה

6. פיתוח רגישויות, עמדות, עקירת סטריאוטיפים ע"י התיחסות לדמויות טלויזיוניות שהילדים מזדהים עמהן. הבהרת הרגשות חשובה הן לגבי אמפטיה והן לגבי שנאה קיצונית.

7. באמצעות הדיון בתוכניות טלוויזיה, הכרת בעיות עקרוניות הכרוכות בתקשורת המונים בחברה דמוקרטית (נושא שנציע לפתח בחינוך העל-יסודי):
- הבחנה בין מידע-לפירושו (אינפורמציה ואינטרפרטציה).
- סלקציה, דעה אישית ואובייקטיביות בהכאת "חדשה" או "ראיון".
- הצורך לעניין את הצופים מול אמת עובדתית שהיא לעתים משעממת.
- גבולות החופש לביטוי מיעוטים (הקדשת תוכנית לכח ה"אסט" מול איסור על שידור ראיון עם ח"כ תופיק טובי).
- הבאת חדשות לעומת יצירת חדשות.
- טלוויזיה ואליומות (אליומות בדיונית ואליומות ריאלית).
- טלוויזיה כמכשיר בידי ארגוני טירור המקבלים פרסום חינם (הרצח במינכן - שזכה לכיסוי טלויזיוני חינם, כיממה, בכל רחבי תבל).
- הבדלים בין אמצעי התקשורת השונים: חולשותיו ויתרוניתיו של כל אחד מהם.
8. הכרת מנשגים-וטכניקות של בטלויזיה כשפה שיש לה חוקים משלה אך קשר לשפות אחרות (הספרות והתיאטרון - מחד, אמנויות הצילום והקולנוע - מאידך). לזגיות צילום, צילום מרחוק או מקרוב, עריכה או חיתוך - יש חשיבות רבה לגבי הבנת התוצר הטלויזיוני.

דרכי ההוראה של נושאן הטלוויזיה חייבים להיות שונים. למורה יש יותר נסיון חיים וידע כללי, אך לעתים פחות שעות צפייה ורגישות למדיום מאשר לרבים מתלמידיו. לא עוד אלא שמערכת החינוך והכשרת המורים - ממשיכה להתעלם בהתמדה הראויה לגינוי מהשפעתו האדירה של המדיום הטלויזיוני על חיי תלמידיו. אך גם מורים שלא קיבלו הכשרה לכך - יכולים להעיז ולטפל בנושא יש לבאות בו תהליך הבנוי-על-הדדיות - "תן וקח", מפגש עם התלמיד ועם עולמו. לעתים יהיה-על-המורה "להכין שיעורים" ולצפות בתוכניות בהן צופים תלמידיו. המורה יופיע איפוא כפי שמציע לן מאסטרמן כמסייע, תומך - אך לא כמומחה. יהא בכך משום תמיכה מאסיבית בחינוך לחיים דמוקרטיים, לגנשה שונות לשובה ולאחר, לסובלנות ולביקורתיות בונה. בלימודי טלוויזיה, על חומר הלימודים להיות גמיש - וכזה צריך להיות גם המורה. זה הקושי אף האתגר של העיסוק בנושא. העיסוק בתוכניות טלוויזיה הולם מאד קבוצות אינטגרטיביות - באשר כמעט ואינו בנוי על ידע מוקדם אלא בעיקר על צפייה. החשיבות אינה בחומר הלימודים אלא ביחסי הגומלין הביקורתיים והיצירתיים שיווצרו בין מחשבות, עמדות ורגשות של התלמידים והמורה - בהתייחסות לתוכנית מסוימת.